

Emnenr. 39.

Fylke: Nord-Trøndelag.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Høylandet

Emne: Høgløtsmat

Bygdelag: Høylandet

Oppskr. av: Peder Pedersen

Gard: Brønno

(adresse): Høylandet, Skamdal

G.nr. 87. Br.nr. 4

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ekkveige røynsle; 85 år.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

St. Fødselen

Før i tida i min ungdom og til omlag 1920, var det vanleg skikk at grannene, slektningane og dei so beidde moko langveindar og vinermer kom på visting til barseltoma. Dei hadde då med seg mat av gode slag. Ekkve 1920 er denne skikken litt ekkvevart høgd burt.

Det mest vanleg var vel at dei kom enkeltvis. Først kende vera at eit par grannar kende bli samde om å fylgjast. Dei freista elles so godt det let seg gjera å samrøde seg med kvarandre i grannelaget so det ikkje var for mange som såg til barseltoma same dagen. Dette gjorde dei av omsyn til ho som låg på barseng, og som kende vera moko veik eller fødsle.

Slektningane til barseltoma samrøde seg gjerne med kvarandre om kva slags mat dei skulde haav med seg, for at det kende bli eit grande omskipte i maten for ho som skulde haav han. Det andre heldt litt med kva slag barsengmat dei lende å geva. Det var ikkje frell for at det i dette høve var eit grande leving om kven det var som hadde

Tilsp. 4.

beide og mede malen med seg.
Eg har ikkje høyrte gjeld at det var nokon
fastsett dag eller fødsel av vithjinga tok
til. Sida før det. Kella seg mykje godt eller
forleis det stod til med ho som lag på lag
senj. Det var dei maraste slektsingane som
først gikk på vithjing lei bardekkona. Og når
so det vordt vori der, kom luren lei dei an-
de. Men da var, "koma" som offast kom seg
på følene att.

" 5

Det var ikkje skikken her at ein skulde koma
på vithjing meir enn ein gang.

" 6

Eg minnest frå min barndom, at når mor
hni gikk på vithjing lei ei bardekkona so hadde
ho til regel å ha med seg eit stort fat med
rymmegraut, noku eggbridskleminger, eridel
soflor og dessuten smakkake av ymse slag.
Rymmegrauten skulde helst vera varm
når han vart baren fram for bardekkona.
Dessom han hadde vort kald under vegg
laurt han vort smalt opp for han vart. Sell
fram for bardekkona. I gjernat tid kom dei
til at leva høgt på rymmegraut i dei heime-
ne der det var ei bardekkona for ho kom ikkje
til å eta stort av all den grauten som kom
delgards i den tida. Men leit om ei tid vart
rymmegrauten avløyst av andei og meiri
slett fridigelege matrettar, t. t. Sveteke-
graut, stollegraut, ymse slag peiddingar
og att-att. Herle ei forsmakke av eit eller
toanne slag.

" 8

Anten ein hadde med seg rymmegraut, Sved-
skveller eller mollegraut, so vart han adest
opp i eit lokkfat av treisly. So vart delle
fallet saman med den orda malen

8286

2de blad
Sp. 9.
" " 10.

pakka med i ei mistekorg.
Ja, allmet var kalla barsenggræet"
Som regel var det heidmora som gikk
med barsenggræten. Men ho kjende og sende
avstak ei annu kvinne t. d. ei dotter eller
ei tenestgjente. Egvit og om at i Summe
hoie kjende heidmora gjera tenest som
sendekone. Det var helst i slike hoie at
"ver eller fore gjorde det. varst for ei kvin-
ne a gjera klean.

" " 11.

Der som det var lang veg til barselromar,
so ein laet koge det var det var ley at
mannen fulgte kona si som "Egysstai".
Dette var ikkje rekna som ei som eleg.
Leuk i mot.

" " 12.

Det var alltid skikken at sendefalka
skulde ha frakking. Fjarnal tid for
koffeen kom i almindelig breid, var dei
fjarnal fraktera med heimbrugga maltol.
Sein au kom koffeen li a koge og dle.
Desidan var dei fraktera med mat. Det
var da dell fram ymsi slag av den
"barsengmakeri som alt. Saktom en. Dei
skulde da "smake pa" dei ymsi rettas
som var komi til gards. Der som mannen
fulgte kona si; so vanka det og ein ymsi man-
drammen. Det var ikkje nokon skil-
nad pa frakkinga anten det var gut
eller gjente.

" " 13.

Stoto mannen pa desse sentomene var det ikkje.

" " 14

Sja under sp. 13. Svaret blei allso nei.

" " 15

Det var beru gifte kvinner som fette sending.

" " 16.

Var det kieny 1920 so bratt var. Skilt

Skikken å vera barseng graut, so trur eg
det mykje godt. Skreiv seg frå at det frå
latjar av jordmorbalt vart gjort merk-
sam på at det i mange høve var
skadeleg for barsengtorra å bli urrea
med prat, stak og chinga. Dei fyrste daga-
ne ikkje foddas. Fovergongstida kende
det nokken de at ein annan sendte ei
konditorrike til kona. Men i so fall var
det bakeriet i løyda som stod for sindinga.
Sto han ein seggi det er sleitt med det og
stei. Derimot var det i garnal tid ein
vanleg skikk at falk som fyrste gongur
kom til ein treim der det var eit nyfodd
barn, so skilde dei løyse att-hitta si
med å leggje ei lita fengegåve i voggan
til barnet.

Sat op 17.

19.

Ein kan ikkje rett seggi at det her i
løyda frå garnal tid har vore vanleg å
halde dæpstrålar i ordet si mening. I garnal
tid var det vanleg at falk som var med kyrka var
innom ein å gardane som låg i norlei-
ken og kyrka for å tjøse kyrkjehoffe og
preika. Dei som hadde barn til dæpen hadde so
lenga med verkfolket på lunnegarden om å
få der ut hoffer til nokre ein bedne
av kyrkjealmuzen. Prøt vauvle hoffer
hadde dei som ofast leke med seg
neman på. I lva fyrste fremst skylde folk
og vint som vart bedne med det kende og vore
somange andre. For det var ikkje heilt
for at døme - helst smattars falk - gjorde
retkning med å tjene litt på lildelning-
ga. Dei som vart bedne la ut nemleg eit
med ei dæpsgåve til barnet i form av pengar.

Følge klubb.

Mykje godt vart fadderne bedne med
neim frå kyrkja på middagsmat.

Sidsp. 20.

Tilsløkkinga som er numert ovanfor
vart kalla "barsøl", men slike barsøl
högrev no òg og lit.

" " 21-22

Ikkje det er har högt-gjeld

" " 23

Stellu ikkje i vår tid er det vanleg
at det blir halde dåps gjeld, og om
det no er da berde at fadderne og nokre
av dei maraste skolebarn blei bedne
på middag, so fylgjer ikkje derao
at dei bedne skal ha med seg sendingar
av eit eller anna slag.

B. Fødselsdag.

" " 24.

Det var ikkje vanleg i gammel tid å ha
gjebuersdags gjeld kortje for barn eller voksne.
F. Heimen lærde nok dagen bli feira på
den måten at dei som höyrde huseslyden
til fekk ein ekster kopp kaffe om kvelden
eller kveldsmaten.

" " 25.

I gammel tid var det ikkje eingong brúkeles
å helde gjebuersdagslag ved dei runde tall.
No er det andest med det. Står ein t. d.
fyller 50, 60 år o.s.p. vert dagen ofte feira
med eit stikke eller mindre lag.

" " 26

Her er det vanleg slik at dersom det er ein
mann som held gjebuersdags gjeld - so er
det helst berre mannfolk som bli bedne
omillem slekt, vänner og grannar. Er det
ei kvinne derimot som har gjebuersdag
er det folk av hennar eige kjøn som er
gjestar. Til slike gjelder kjøn det berre folk
som er bedne. Andre kan komu i kjøn dagen
med å sende telegram eller ringe opp i telefon.
Det högrer med til god skikk å vera fram

" " 27.

gávör - máv ein ev beðen i gjebursdagslag
Det man sumtid herdi at ego ande erm
dei som ev beðne sendu steka gáim. Iso
fall - blir desse beðne þá, skeltfest ein
dag seinan for á smíaka þá, lögomíngun
for sjólvu gjebursdagen.

Skri.

28.
29
Nái det no ved dei reirde fall bli þaldi
gjeburdsdagslag so bli gjestam þraktura
med kofu, sjokoladu ok kringli ok blaet-
kaka og so leslutt med kveltornat og i
seim hove og so med dessetbot.
Sil vanlyg bli ekki blaetkaka sett fram
omd ljof þá. Einast man vera om ein
ellu annan beðsaman eit lilo lag av
bom þá gjebursdegn lí eit av barnu i
heimu, so þan blaetkaka vera þenta
omd so manze guletrulys som fallit þá
det ást barnu fylle.

6. Konfirmasjon.

28.
30.
Fgamal tid var det ekki þaldi kon-
firmasjonis gildi þer i Lijda. Det var
da vanlyg at det dagen ellu konfir-
masjon - var þaldi alterguðstendur-
deu konfirmantaru og deo maraski stekt-
ningane skuldi vera med. Derfor lyfde
dei ekki det ekki hvide á vera samla
sil gjeðebot kvelden for denne treilage
handlingu.

31.
Jau da no bli dagen jamnt ov þei-
ra med eit konfirmasjonis gildi. Det
ev þellu litt vand á lidfesti nar þei-
ringu tok til. Det vork helst i dei Seðu
þá þara - at konfirmasjonis dagen litt om
þenn ev vorki ein festdag i heimane.

4de blad.

Det er fyrst og fremst dei noraske slektingane, dei som har vore fadder til konfirmanden og vore uttjeningar og so lov og prest som blir bedne til konfirmasjons lag

" " 33.

Det har ikkje og er heller ikkje vanleg at gjestane sende noko tilslita lag.

" " 34.

Derimot er det ein almen skikk at dei som er bedne gjev gåvor til konfirmanden. Det er heller ikkje uvanleg at andre enn dei bedne sende slita gåvor. Lem so er bli desse ein dag eller konfirmasjonen bedne til eit lite ettergilde.

" " 35.

Da desse konfirmasjons gildene først tok til i den seinare tid, har dei ermo ikkje vore so tradisjonsbete at det er vore nokon regel for hva rekkar som blir sett fram for gjestane. Dei varierar nok mykje frå heim til heim - og rekkar seg vel mykje etter dei økonomiske tilhova i heimene.

D. Brylløper.

" " 36.

Stein og han ikkje minnst og heller ikkje har og høyt gjeld, at det i gammel tid har vore harde brudlings gjeld her i bygda. Derimot kjem eg i huf og at det var halde ellag som var kalla "heimstomøl" - nei den dagen ei brud myt for brudlauset flytta til heimen at brudgomen. Sjølvi har eg ikkje vore med i eit heimstomøl, men eg trøyd meg fortalde at det var skikk på å beda grannar til den heimen brøra flytta inn i. Og du skulde dei bli traktera. Avst noko av den maten brøra sjølvi hadde laga til og trost med seg til den nye heimen

Heller ikkje no fortida blir det halde brud.

" " 37.

8286

Bovingsgilden her i bygd.

Sisep. 38. Første breidløpsdagen var det i gammel
tid fette breidløpsgjester to matmål,
2de dagen tre matmål.

1) Til middag fette gjesterne først "godt" (butjone)
med små kugboller (perrai) Deretter en fiskerett,
enten lutfisk eller saltakvile, også kjøttkaker
eller skeik. Som dessert fette einde libleik
enten saftgraut (rau graut eller molke-
graut) med et par matta fette einde mat-
norni (matmat). Til matnorni fette ein
alltid kærmat av grønne slag, men ein
gjette også da til deika bort. Til eit vel-
deika "matnorni bort" höyde allid egg-
brødstilising og stamdels grønne mat.
Denne matretten har et fortald om under-
vermeliste. Om flabrot bakning. For i
sida var det fette mytzi laks her på
Högländet og mytzi av denne laksen var
salsa og rögt. Derfor var det varslig at
det var der ut rögtalaks ved sida av
kærmaten. Så de mannfolke under
breidløpsdøringen had lo "fett ein under
vesten" - so var rögtalaks fordesse ein
kjøttornen gjest rett på bordet. Matnori-
nen at dei leid over midnatt.

Andre breidløpsdagen fette gjesterne
først fruktost - so middag og seint om
kvelden "matnorni". Fruittosten og det
sikke målet den dagen, var om lag for-
synt med same slag mat som matnori-
nen" første dagen. Til middag var det
som ofte som første rett. Der ut saft-
sajpes med rosiner og svedsker (svedsker -
seep) Deretter fylgte ein kjøttrett, l. d.

5te blad.

„revitgjöll“, smatgjöll-bitar i Saues. Frita
se^{er} vel det. finau nommu- það er me
reiken. Som ekkertt kúnda ein so fa
anku molle- eller Sveldstakum.

© Sodd^{er} er ein rett som þar voru heelt
„tradisjónsboli“ ved alla stóru gjestibod
og so klesning og gommú.

Þjálfr i lagdu líkít og ekki om at dei
tura brúðlaup mter ein to dagar til
„endi“.

Sid sp. 39.

Finnir eynjdom var det vanagat dei
som varð. Þednu til brúðlaup smótu moko
mat. til brúðlaups garden dagin for
brúðlaupet varð. Þald. Til demur ein lengu
höfðu det allit med eit stoff. Krúsfall
med stam dals gommú; moko og gyftróid
klesning ein Spelkum i med stóru, er eller
so serépsstakar og so ein del smatstakar
d. h. „gorká“ (gorknib) fakkigomann eller
líkibandi. Men til som var mest om
a gjera- var at gommú var. vellíkkar
for mair all desse gommúka var. Sett
fram þá mat mót bordet; so skuldi gjestum
smata „líku grandi þá innihaldit i alla
desse fatan. Og þa kúnda demur bli so
gynn og som kvaliteten var. Þat var
íkkje nokun regel for þor mykji þar skel-
di sendi.

„ 40.

Ja det var vanleg at smínt var þykka. Som þar nommu
var. smínt lag ein. Spelkum ákústij og det. var
formu som ei kjeglu ovanom tanken þá kemur.
Þonne kjegla var so þynta med grynse figu-
rav i smínt og þá toppen eit þross.

„ 41.

Stan som skuldi vera var. i brúðlaupet
gjiltu mótne dagar for brúðlaupet

Skulde holdast kring i grenda og bad folk
til brudlaupos. Men det her vil nok ikkje
ner at han samla vintgøtt.

Solsp. 42.

43.

Sendinga var kalla mest.
Det var helst ei dotter eller ei tenestgjente
på garden som fekk bera „mestet“ fram
kvalden for brudlaupet.

44.

Det kan ikkje seggast at det var harde nokon
fest for dei som kom med sendinga, men trak-
teining fekk dei og da helst kaffe og kaker.
Nøt hadde ein ikkje noko manns på den må-
ten.

45.

Nei. Derimot høyrde det med til god skikk
at når „mestlaupen“ eller brudlaupet var
sent, kalla ein eigar mannen so hadde dei
lagt med i han ein smakebit av brudlaups
spalen.

46.

Til ei stund for matlaginga til og i brudlaupet
var det leigt ei koketoni - ei „køkk“ - som
var vant med det arbeidet og som føreåt vende
segje frå ein stormykt av kvart vareslag
som skuld. reistast til når ho fekk vita
kallet. på dei bedne. Til ei ordnu med duking
og matbordet og servering av maten var
dei gjerne fire yngre gifte kvinner, som
var kalla matmora (fleistall). Men det
var húsomora i trænne som stod for heim-
sendinga.

47.

No for leida blir det haldt brudlaup som
regel berre ein dag. Flei derle gjenge
åra har det vore soleis.

48.

49.

Nei.
Fælmenndelyheit ikkje. Derimot kan det
vendi at dei som skal gifte seg reiser
til prestegarden i Brony for å bli vigde.

6te blad.

Høytlandet er nemlig annekts til Grog,
og har ikkje prest. Beivande i bygda. F
Slike høve blir det ikkje hadde noko brud-
laups. Og det er truleg for å eindega dette
af det blir vige på den måten.

Sp. 50

Det er nok berre dei største skyldringane
som i slike høve gjev brudlaupsgeier.

" " 51

Det er vel berre ved dei reinte tall at det blir
halde fest for å minnst brudlaupsdagen.

6. Havn.

" " 52.

Det var fyrst og fremst skyldfolket til den
som vald død som var berre og so alle dei
eldre i grunnlaget. Bygda har frå gammal
tids vore oppdelt i legder og kvar av desse
legdene har so einare vorte rekna for
eit grunnlag. Det var han som skulde
vera vert i gravdøl som gjekk reinte
på gardant og bod til liffert.

" " 53.

Gravdøl var som oftast 1-2 dagar og talet
på matemat var det same som til brud-
laups og som uomennt under Sp. 38

" " 54

Fil eit vorky gravdøl høyrde til same
slags matemat som til brudlaups. Det
var ikkje nokon skildmat på desse og
matrettane var av like eins. Maten var
berre på store klaffbord. Det var det
saman 3-4 stuki - til ein hestsko som
dei sa. "Kort klaffbord" hadde tre bord
skiver - ei fast i midten og ei på kvar
side av ho. Dette var ved hengstov fest
til midt skiver og kinnne fyller opp eller
med eller det brukt ein skive på bordet ket.
Står under i eit gravdøl skulde beda folk
til bord var det om å gjera at han tjirte

Sleids kiltrova gøtt for dei skædde ved bordet
 bentsast eller nokvorenne fjinn slektning
 dei var libden dote. Og dei andre ein
 bedru skædde tra plass ved bordet eller alder
 og rang. Ved dei store gravol var det ofte
 fleire bordsetningar, og da var det mang
 ein gong vandt for beken a' avgera
 kven som skædde fa den dra a' vera med i
 fyrste bord laget. Og mias for han seg her
 kende han meste sjangsen lei a' bli' ut
 ved seirauteve.

Fetsp 55
 56
 57.

Stei.
 Middag.

Og var mest ikkje om at sjolve gravol var
 halde uten for heimen lickeru lode. Det kende
 nok herde at dersom to eller fleire heimar
 laig i mot lesten av kvarandre so kende
 ardel av gjestene fa opphaldskom og kande
 ogsa fa traktesing i grannegarden og dei
 helst eller jostfestinga, da den store
 av stovora - der gravol var. Halde - var
 oppleken av matbordet -

4 58

Sendingane var sendt kjelder forvat.

4 59.

Matvarene var lagt ned i ein slikalla mest-
 laeps og var pakka inn i ein rein, kilt-
 linn-
 dekk

4 60

Stei. Dei hadde somme stakken som fram for
 eit brudlaup. Sjå einde sp. 44.

4 61.

Det var ingen skilnad.

4 62.

Ein har mest ikkje merka seg at det hadde
 nokre overgangsformer på den måten
 gravola i gamle dagar var. Högida på og
 Sleidei no var feira. Den gamle og den nye
 lida hev likasom litt om som gått over
 i kvarandre utan nokon bra overgang.

7de blad.
Sp. 63 -

ken man ikkje segje at brútan av alkohol
minna moti eller at maltolbrygginga
tok slutt. Heller tværtimot - men i andre
former. No var det brennevin som kom
i staden og som skulde vera med i trakle-
ringa i brudlaups og gravøl. Og ofte var
det drukk for mykje - so gjestane meit ikkje
var "gonghøi" når dei skulde fare heim
frå gjestebold.

" " 64.

Stee det. har og ikkje ein merkisam på-
steo i bygga av det vanleg at gjestene møter
opp i heimen om lag kl. 11. Der blanda traktera
med kaffe med blautkaka og småkaker
to gonger for litt. ber sørge og bære eit-
orkester. So gjer verten kjendte for alle
at dei er velkomne til heime på middag
etter jordfellinga. Til denne middagen
blir det mykje dei same retter som til
ein brudlaupsmiddag. Sjå under Sp. 38
"be skinn" eller middagen får ein so kaffe.
So tek gjestene på heimveg so på lag i 2/3 lida
om kvelden.

" " 66.

Som det går fram av det som er nemnt
under Sp. 65 - blir det no alldeie traktert med
alkohol i eit gravøl. Allso stor skemad
mot i gamle dagar.

" " 67.

Stei.

" " 68

Til gravøl nyttar ein omno dei skuffles
innbjding i form av kort eller brev. Ein
og annan gjer det på den måten at dei
lyser eit i eit lokalt blad at alle som yr.

Filsp. 69.

Skjer det so velkomne til heimen gravferds-
dagen. Alles er det. lele foran ein no nyttar
si lyse eit doosfall i blada har vorc hylle
so vidt og veit heilt fra King 1880.

F. Styr fester

70

Her det har orno ikkje vorte nokon frakk-
gion kwa mat ein skuldde ha ein 17^e mai
Det har iallfall i den seieren tid ^{ikke} foru van-
leg at ein ^{den} dagen skulde ha noko om fram-
til midday - utan at det har vorte nokon skil-
nad pa matsekken eller at dagen er vorte
gjort til hogtidsdag.

71

I den fleste heimane er det no vorte vanleg
a hoglida torsdagen. Det er i den seide
fora - det er vorte so.

72

komme ikke.

73

Pil torsdagen blir ein trakter med sjokolade og
blautkaka. Slikon seikkelt matet alle vekte komer
i bruk.

74

Det er nok ofte at det er bakt som i byna som sykk
for "blautkaka".

75

og truer med det. var gjererompresser at ein vart
gjort gjordt med feelinga av torsdagen.